

Waarschijnlijke vergiftiging van een broedpaar Rode Wouwen *Milvus milvus* in de provincie Utrecht

Stef van Rijn, Remco Jousma & Alex Bos

In 2023 werd in Nederland een nest van Rode Wouwen gevonden in de provincie Utrecht, het meest westelijk gelegen Nederlandse nest tot nu toe. Met de jaarlijkse broedgevallen sinds 2010 en de groei sinds 2015 is de Rode Wouw een vaste broedvogel geworden (van Rijn 2018). Desalniettemin blijft de soort met 30-35 broedparen in recente jaren zeldzaam (van Rijn *et al.* in serie). Rode Wouwen zijn erg gevoelig voor menselijke bedreigingen, waaronder illegaal afschot, (door)vergiftiging, verstoring bij het nest en aanvaringen in het verkeer en met hoogspanningsleidingen en windturbines. Voorlopige resultaten van nieuw onderzoek met GPS-loggers op Europese schaal laten zien dat vergif het grootste aandeel in de totale sterfte voor zijn rekening neemt (Life-Eurokite in voorbereiding).

De vogels van het nieuwe broedgeval in de provincie Utrecht moesten het met de dood bekopen nog voordat de eieren uitkwamen. Dit artikel beschrijft de waarnemingen van het geval.

Resultaten

Nestvondst

Tussen 8-22 maart 2023 werden geregeld twee paar Rode Wouwen gezien in de omgeving van een landgoed in het zuidwestelijk deel van de provincie Utrecht. De vogels lieten in die periode opvallend gedrag zien, waaronder interacties en schermutselingen in de lucht, invallen in bomen, elkaar weggagen en roepen. Op 29 maart vlogen er nog steeds twee paren in de omgeving, met onder andere zogenaamde touwtjesvluchten waarbij individuen elkaar hoog in de lucht langdurig op de hielen zitten. Op 3 april werd het nest gevonden na het volgen van een vogel die in een bosrand inviel. Het tweede paar werd vanaf dat moment niet meer gezien. Het nieuwe nest werd gebouwd in een Japanse Lariks *Larix kaempferi* met gemengd bos in het achterliggende bos. Op 4 april werd een takkendragende vogel waargenomen die in de richting van de betreffende bosrand vloog. Daar bleek het vrouwtje met nestbouw bezig en er volgde na aankomst van het mannetje een copulatie op het nest. Ook op 5 april ging het takkengesleep verder en was het paar druk doende om het nest verder op te bouwen (Foto 1). Op 13 april werden gedurende 60 minuten (tussen 11-12 uur) 32 takken aangebracht die allemaal uit de naastgelegen oude beuk werden gebroken. In de periode 22 april tot en met 17 mei werd het vrouwtje regelmatig in broedhouding op het nest gezien. Het mannetje was op 17 mei druk aan het jagen. Op 20 en 21 mei werden de laatste waarnemingen gedaan van een Rode Wouw in de omgeving van het nest. Daarna werden in de regio geen wouwen meer gezien.

Foto 1. Nestbouwend paar Rode Wouwen in de provincie Utrecht, 5 april 2023 (Foto: Alex Bos).
Red Kite pair building nest in the province of Utrecht, 5 April 2023.

Sterfte

Op 30 mei werd polshoogte genomen bij het nest om de leeftijd van de jongen te schatten op basis waarvan het ringen van de jongen kon worden gepland. Bij aankomst bleek dat er geen activiteit meer was; geen vogels in de omgeving en niets op het nest te zien. Onder het nest lag een gepredeerd ei, op basis waarvan werd geconcludeerd dat de broedpoging in de eifase was mislukt als gevolg van predatie van het legsel. Deze conclusie bleek te snel te zijn getrokken. Bij verdere inspectie van de omgeving van het nest (o.a. op zoek naar ruiveren en prooiresten) werden op 20-50 m van het nest beide ongeringde adulten dood onder de bomen van de bosrand gevonden (Foto 2 en 3). Op basis van ruipennen die onder het nest lagen, bleek dat de vogel die het dichtst bij het nest lag het vrouwtje was. De andere vogel was kleiner van formaat en had daarmee de kenmerken van een mannetje (Tabel 1). De ruiscore van de verderop liggende vogel bevestigde dat het om het mannetje ging (Tabel 2). Beide vogels waren naar schatting 10-14 dagen geleden en ogenschijnlijk in dezelfde periode gestorven. De kadavers waren al behoorlijk in staat van ontbinding en grotendeels ingedroogd. Ze zaten vol met maden en doodgravers. Hierdoor was autopsie ten behoeve van onderzoek naar gifsporen onmogelijk en waren de gewichten niet representatief. Nauwkeurige controle van de kadavers met een metaaldetector leverde geen sporen van afschot op.

Foto 2. Dood adult vrouwtje Rode Wouw, 30 mei 2023 (Foto: Stef van Rijn). *Dead adult female Red Kite, 30 May 2023.*

Foto 3. Dood adult mannetje Rode Wouw, 30 mei 2023 (Foto: Stef van Rijn). *Dead adult male Red Kite, 30 May 2023.*

Beide vogels zagen er op het oog gezond uit. Er waren geen afwijkingen in verenkleed en ruiptatronen en ze waren bovendien succesvol tot broeden gekomen. Op basis hiervan werd geconcludeerd dat beide vogels zeer waarschijnlijk waren omgekomen door acute vergiftiging, hoewel direct bewijs daarvoor ontbrak. Als prooiïresten werden in de directe omgeving van het nest veren van Houtduif *Columba palumbus*, Gaai *Garrulus glandarius* en Zwarte Kraai *Corvus corone* gevonden.

Tabel 1. Biometrische gegevens van de dode adulte Rode Wouwen. *Biometric data of both adult Red Kites.*

Maten <i>Morphometrics</i>	Vrouw <i>Female</i>	Man <i>Male</i>
Vleugel <i>Wing</i> (mm)	502	497
Tarsus <i>Tarsus</i> (mm)	60.0	55.0
Frontale tarsus <i>Frontal tarsus width</i> (mm)	9.7	8.9
Laterale tarsus <i>Lateral tarsus width</i> (mm)	8.0	7.4
Kop <i>Head</i> (mm)	83.2	80.8
Gewicht <i>Body mass</i> (g)	468	681

Tabel 2. Ruiptatroon van de dode adulte Rode Wouwen (ruiscore volgens Ginn & Melville 1983). *Moult of both adult Red Kites. r= retained feather.*

Ruiscore <i>Moult score</i>	Vrouw <i>Female</i>	Man <i>Male</i>
Handvleugel links <i>Primaries left</i>	3220000000	5541000000
Handvleugel rechts <i>Primaries right</i>	2210000000	5541000000
Armvlleugel links <i>Secondaries left</i>	000r00rrr00rrr	00r00r00000rrr
Armvlleugel rechts <i>Secondaries right</i>	000r00rrr00rrr	00r001000rrrrr
Staart (links naar rechts) <i>Tail left to right</i>	000000000000	000000000000

Discussie

Rode wouwen zijn als aaseters zeer kwetsbaar voor vergiftiging. Bij onderzoek in het buitenland is gebleken dat vergiftiging een belangrijke negatieve rol speelt bij het tempo waarin populaties van Rode Wouwen zich kunnen herstellen. In de geherintroduceerde populatie in Schotland kwam maar liefst 40% van 103 dood gevonden Rode Wouwen om het leven door illegale vervolging, vergiftiging in het bijzonder. Deze sterfte trof vooral eerste- en tweedejaars vogels en was verantwoordelijk voor een aanzienlijk trager populatieherstel dan zou zijn opgetreden zonder vervolging (Smart *et al.* 2010). In Engeland werd precies hetzelfde vastgesteld: tientallen van 110 dood gevonden Rode Wouwen waren onnatuurlijk aan hun eind gekomen, en wel via doorvergiftiging (32 stuks), pesticiden (9) en loodvergiftiging (6); ook hier was onnatuurlijke sterfte zo hoog dat populatieherstel werd vertraagd (Molenaar *et al.* 2017). Hetzelfde verhaal is bekend van Mallorca, waar illegale vergiftiging 53% van alle sterfte voor zijn rekening nam (en elektrocutie nog eens 12%); deze sterfte betrof vooral onvolwassen dieren, vermoedelijk vanwege hun meer zwervende gedrag (Tavecchio *et al.* 2012). Ook Nederland kent een lange historie van illegale roofvogelvervolging, waaronder vergiftiging en afschot (Bijlsma 1993, Bijlsma & van Tulden in serie). Vergiftiging vindt

plaats door het uitleggen van vergiftigd aas (Baars 1990) of via doorvergiftiging (eten van prooidieren die onder andere vergiftigd zijn door toepassing van rodenticiden). In Nederland vonden de meeste opzettelijke vergiftigingen plaats in december-april. Vergiftigd aas werd vooral aangetroffen in maart-mei, in de meeste gevallen in de vorm van met gif bewerkt jachtwild en pluimvee. In het verleden waren strychnine, parathion en aldicarb de meest gebruikte gifsoorten (Bijlsma 1993). Van 55 in ons land gevonden dode Rode Wouwen in 1975-1999 bleken er minimaal 45 vergiftigd, waaronder enkele vogels die tegen de eileg aanzaten (Bijlsma *et al.* 2001). Het Utrechtse geval past precies in dat plaatje. Beide Utrechtse broedvogels moeten rond 22-23 mei (gelijktijdig) zijn gestorven. Waarschijnlijk aten ze beide van hetzelfde vergiftigde aas. Dat ook (Nederlandse) broedvogels door vergiftiging worden getroffen, blijkt uit lopend onderzoek met zenders (Life Eurokite, in voorbereiding). In Nederland als nestjong gezenderde Rode Wouwen bleken vanaf het tweede kalenderjaar een sterftegolf te hebben in maart-mei en dus in de broedperiode (van Rijn *et al.* 2023). Van zeven als broedvogel gevestigde zendervogels hebben er tot dusver drie succesvol gebroed, alle net buiten Nederland in aangrenzend Duitsland en België. De vier individuen die zich in Nederland vestigden kwamen niet tot broeden. Twee van hen (beide mannetjes) stierven in april op een moment dat de vrouwtjes nog geen eieren hadden gelegd. Beide vogels hadden flinke concentraties rodenticiden in de lever (ongepubliceerde gegevens). Van de partners van de vier Nederlandse broedparen is niets bekend want die hadden geen zender. Het is niet ondenkbaar dat een deel van deze partners ook stierf. De gestorven broedvogels uit de provincie Utrecht versterken het beeld dat oprijst uit het onderzoek met zenders. Het bewijst eens te meer dat Rode Wouwen kwetsbaar zijn, niet alleen voor versterking, hoogspanningsleidingen en windmolens, maar ook voor – al dan niet opzettelijke – (door)vergiftiging (Tavecchio *et al.* 2012, Bellebaum *et al.* 2013, Coeurdrassier *et al.* 2013, Molenaar *et al.* 2017, van Rijn *et al.* 2021a, 2021b). Net als elders in Europa verlopen daardoor het herstel en de groei van de populatie traag.

Dank

Stichting De Boom wordt bedankt voor het verlenen van toestemming om op 30 mei polshoogte te nemen bij het nest.

Summary

Rijn S. van, Jousma S. & Bos A. 2024. Probable poisoning of a breeding pair of Red Kites *Milvus milvus* in the central Netherlands. De Takkeling 32: 73-78.

On 30 May 2023, both adult Red Kites of a breeding pair in the central part of the Netherlands were found dead in the proximity of their nest. Between 22 April and 17 May the female was recorded as incubating. Decomposition of the cadavers was too advanced to allow laboratory tests to trace poisons. Detailed analysis of the carcasses showed that the birds had not been shot. Body conditions were considered normal, based on biometrics, plumage and moult patterns. The apparent simultaneous death near the nest strongly suggests acute poisoning. Red Kites in The Netherlands have

a long history with illegal poisoning. At least 45 out of 55 dead Red Kites in 1975-99 were illegally killed with – mostly – strychnine, aldicarb and parathion (peaking in March-May). This state of affairs is further proved with the recent histories of Red Kites equipped with senders, which showed a mortality peak in March-May; the livers of two such males contained high doses of rodenticides.

Literatuur

- Baars A.J. 1990. Verkeerd gebruik van bestrijdingsmiddelen: effecten op landbouwhuisdieren en vogels. Tijdschrift voor Diergeneeskunde 115: 720-726.
- Bellebaum J., Körner-Nievergelt F., Dürr T. & Mammen U. 2013. Wind turbine fatalities approach a level of concern in a raptor population. Journal of Nature Conservation 21: 394-400.
- Bijlsma R.G. 1993. Ecologische atlas van de Nederlandse roofvogels. Schuyt & Co., Haarlem.
- Bijlsma R.G., Hustings F. & Camphuysen C.J. 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland. (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- Bijlsma R.G. & van Tulden P.W. 2014-23. Vervolging van roofvogels in Nederland in 2015-2022. De Takkeling 22: 55-59, 23: 52-60, 24: 61-66, 25: 61-66, 26: 48-53, 27: 46-50, 28: 48-53, 29: 49-53, 30: 45-49, 31: 50-54.
- Coeurdrassier M. *et al.* 2013. Unintentional wildlife poisoning and proposals for sustainable management of rodents. Conserv. Biol. 28: 315-321.
- Ginn H.B. & Melville D.S. 1983. Moults in birds. BTO Guide 19. British Trust for Ornithology, Tring.
- Molenaar F.M. *et al.* 2017. Poisoning of reintroduced red kites (*Milvus milvus*) in England. Eur. J. Wildl. Res. (2017) 63: 94.
- Rijn S. van 2018. Broedende Rode Wouwen *Milvus milvus* in Nederland in 1976-2017. Limosa 91: 3-15.
- Rijn S. van, van Dijk A.J. & Zekhuis M. 2019. Broedende Rode Wouwen *Milvus milvus* in Nederland in 2018. De Takkeling 27: 54-58.
- Rijn S. van & Zekhuis M. 2019. Broedende Rode Wouwen *Milvus milvus* in Nederland in 2019. De Takkeling 27: 227-232.
- Rijn S. van, van Dijk A.J., Voskamp P., de Wilde W.J. & Zekhuis M. 2021. Broedende Rode Wouwen *Milvus milvus* in Nederland in 2020. De Takkeling 29-1: 61-66.
- Rijn S. van, de Vries C., de Ruiter R. & de Wilde W.J. 2021a. Mysterieuze verdwijningen van twee met zenders uitgeruste Rode Wouwen *Milvus milvus* in Overijssel. De Takkeling 29: 67-72.
- Rijn S. van, Bijlsma R.G. & Bijmold F. 2021b. De mogelijke rol van natuurfotografen bij de mislukking van een broedsel Rode Wouwen *Milvus milvus* op de ZW-Veluwe. De Takkeling 20: 73- 82.
- Rijn S. van, van Dijk A.J., de Ruiter R., Voskamp P., de Vries C., de Wilde W.J. & Zekhuis M. 2022. Broedende Rode Wouwen *Milvus milvus* in Nederland in 2021. De Takkeling 30: 55-60.
- Rijn S. van, van Manen W. & Roelofs Y. 2023. Terreingebruik, dispersie en sterfte van jonge rode wouwen uit Nederland. Rapportnummer GKA-Rapport 2023-05. Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels.
- Smart J. *et al.* 2010. Illegal killing slows population recovery of a re-introduced raptor of high conservation concern – The Red kite *Milvus milvus*. Biol. Conserv. 143: 1278-1286.
- Tavecchio G. *et al.* 2012. Modelling mortality causes in longitudinal data in the presence of tag loss: application to raptor poisoning and electrocution. J. Appl. Ecol. 49: 297-305.

Adres: SvR, Graaf Hendriklaan 16, 7242 CH Lochem; stefvanrijn@deltamilieu.nl